

- nia Press, Berkeley.
- TKAČENKO, OREST BORISOVIČ 1989: Očerki teorii jazikovogo substrata. »Naukova dumka», Kiev.
- VIITSO, TIIT-REIN 1995a: On some Germanic and Finnic phonetic innovations. – Ago Künnap (toim.), *Minor Uralic languages: Grammar and lexis* s. 185–191. University of Tartu, University of Groningen, Tartu.
- 1995b: The Baltic Sea prosodic area revisited: Comments. – Seppo Suhonen (toim.), *Itämerensuomalainen kulttuurialue. The Fenno-Baltic cultural area* s. 93–97. Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.
- 1996: Finnic and its Indo-European neighbors: common changes. Käsikirjoitus.
- WIIK, KALEVI 1995: The Baltic Sea prosodic area revisited. – Seppo Suhonen (toim.), *Itämerensuomalainen kulttuurialue. The Fenno-Baltic Cultural Area* s. 75–90. Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.
- 1996a: Kantagermaanin suomalais-ugrilainen substraatti. Käsikirjoitus.
- 1996b: On the Uralic and Finno-Ugric substratum in Proto-Germanic. Käsikirjoitus.
- 1996c: Põhja-Euroopa rahvaste ja keelte päritolu küsimusi. – Keel ja Kirjandus s. 581–589.
- ÖSTMAN, JAN-OLA – RAUKKO, JARNO 1995: The 'Pragmareal' challenge to genetic language tree models. – Seppo Suhonen (toim.), *Itämerensuomalainen kulttuurialue. The Fenno-Baltic Cultural Area* s. 31–69. Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.

TUTKIJAN TAUSTASTA RIIPPUMATONTA KRITIIKKIÄ

Katsauksessani Suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvan väestön alkuperä (Virittäjä 3/1996) käsittelin sisältöä prof. Kalevi Wiikin kahdessa kirjoituksessa (Wiik 1995a ja b). Luettuani Wiikin vastineen Alkuperäiset ajatukseni (Virittäjä 4/1996) totesin, että kyseisestä keskustelusta kiinnostuneelle (tässä viitataan myös Hiidenkivesä sekä Keel ja Kirjandus -lehdessä julkaistuihin kommentteihin) olisi hämmennyksen välttämiseksi hyvä valottaa sekä omaa artikkelin laatimismenetelmääni että Wiikin argumentaatiostrategioita.

Oma työskentelyperiaatteeni perustuu hyvin yksinkertaiseen malliin: 1) tutustuin Wiikin väitteeseen 2) hain tietoja kyseisen alan kirjallisuudesta 3) tarkastelin Wiikin väitettä alan kirjallisuuden antaman taustatiedon valossa 4) toin esille sen, mitä Wiikin väittämiin tosiasiallisesti sisältyy. Työskentelytapani on perinteinen. Olin siis tutustunut sekä Wiikin väitteisiin että vastaavien alojen kirjallisuuteen, joten ei voida väittää minun ryhtyneen kritisoimaan Wiikiä siitä syystä, että hän oli otsikoinut esityksensä Uusia kontaktiteoriaan perustuvia ratkaisuja eikä Uusia sukupuumalliin perustuvia ratkaisuja. Tavoitteenani oli osoittaa Wiikin mallin sisäinen ristiriitaisuus ja sen yhteensovittamattomuus muun tieteellisen kirjallisuuden kanssa, minkä Wiik onkin huomannut ja alkanut perääntyä useissa mallinsa keskeisissä perusteissa. Nyt hän yrittää siirtää vastuun hankaliksi osoittautuneista ajatuksistaan kuulijalle väittäen, että laatimani katsaus perustuisi ainoastaan hänen suullisiin esityksiinsä. Tosiasiallisesti samat väitteet löytyvät myös Wiikin kirjoituksista. Luki-

kin väittämiin tosiasiallisesti sisältyy. Työskentelytapani on perinteinen. Olin siis tutustunut sekä Wiikin väitteisiin että vastaavien alojen kirjallisuuteen, joten ei voida väittää minun ryhtyneen kritisoimaan Wiikiä siitä syystä, että hän oli otsikoinut esityksensä Uusia kontaktiteoriaan perustuvia ratkaisuja eikä Uusia sukupuumalliin perustuvia ratkaisuja. Tavoitteenani oli osoittaa Wiikin mallin sisäinen ristiriitaisuus ja sen yhteensovittamattomuus muun tieteellisen kirjallisuuden kanssa, minkä Wiik onkin huomannut ja alkanut perääntyä useissa mallinsa keskeisissä perusteissa. Nyt hän yrittää siirtää vastuun hankaliksi osoittautuneista ajatuksistaan kuulijalle väittäen, että laatimani katsaus perustuisi ainoastaan hänen suullisiin esityksiinsä. Tosiasiallisesti samat väitteet löytyvät myös Wiikin kirjoituksista. Luki-

jalle, joka on kiinnostunut Wiikin vastineeseen esille nostamien huomautusten lähdeviitteistä, esitän luettelon, jossa järjestysluvut vastaavat Wiikin käyttämää numerointia. (1., 2., 3. Wiik 1995a: 75; Wiik 1995b: 35–38 / 4. Wiik 1995b: 9–11 / 5. Wiikin suullinen kommentti ks. viitteeni s. 412 / 6. Wiik 1995b: 3–5; 11–13; 17–21 / 7. Wiik 1995b: 13–14 / 8. Wiik 1995b: 15–16 / 9. Wiik 1995b: 15–16 / 10. Wiik 1995b: 6–8 / 11. Wiik 1995b: 35–37 / 12. Wiik 1995b: 28–35 / 13., 14. Wiik 1995b: 22–35 / 15. Wiik 1995b: 52–55 / 16. Puuttuu Wiikin kirjoituksesta / 17. Wiik 1995b: 52–81 / 18. Wiik 1995a: 88–89. Kohtaan 20. ei ole lähdeviitettä, eikä se ole tarpeenkaan; mainitsin kirjoituksessani, että tarkempaa selitystä kontaktiteoriasta Wiik ei ole antanut.) Sille Wiikin vastineen pääargumentille, että katsaukseni olisi perustunut vain suullisesti saamaani tietoon, joka aivoissani olisi siten muokkautunut ajan mittaan uuteen muotoon (Wiik 1996b: 590), on vain kaksi vaihtoehtoista selitystä: Wiik joko pyrkii antamaan lukijalle väärää tietoa tai tuntee oman kirjallisen tuotantonsa puutteellisesti.

Virittäjässä julkaistun katsaukseni päämääränä kieltämättä oli osoittaa, että Wiikin »mallin yksinkertaisuus»-periaatteen taustastrategiana on tieteellisten faktojen manipulointi, joka toteutuu myös minulle kirjoituksissa vastineessa. Siinä Wiik kirjoittaa: »Toisaalta en tietenkään voi sanoa, että ajatukseni olisivat pysyneet vuosien aikana kaikissa suhteissa täysin muuttumattomina; esimerkiksi Wiik 1993a sisältää kyllä ajatuksia, joita en aivan sellaisinaan tänään hyväksyisi. Ago Künnap esitti Suomalais-Ugrilaisen Seuran esitelmässään 17.10.1996, että **tällä alalla** (lihavointi minun) tilanne 'elää' koko ajan muokkautuen joidenkin kysymysten osalta lähes 'joka viikko'». Wiik esittää lukijalle asian ikään kuin Künnap olisi »tällä alalla» tarkoittanut teoriaa suomalaisten syntyvaiheista (Wiik

1993a = Suomen syntyvaiheita. Kieliposti 1 s. 4–9.). Künnapin esitelmässä »tämä ala» tarkoitti kuitenkin genetiikkaa ja sen tutkimusmenetelmissä tapahtuvaa nopeaa kehitystä, jollaista ei voida sanoa kielitieteessä tapahtuvan. Saman ajatuksen Künnap lausui toistamiseen myös Virossa, Kütiorulla 28.–30.11.96 järjestetyssä konferenssissa. Toisaalta Wiikin oma teoria »elää» koko ajan. Hänen toimintatapanaan on mukautuminen häntä kohtaan osoitettuun kritiikkiin. Annan kaksi esimerkkiä: 1) käsikirjoituksessaan **lokakuussa 1995** (Wiik 1995b; ks. myös Künnap 1996: 509–510) Wiik aloitti tilanteen tarkastelun ajankohdasta 40 000 eKr., mutta **syyskuussa 1996** ilmestyneessä artikkelissa (Wiik 1996a) lähtökohtana on jo 35 000 eKr. Tämä ajallinen tarkennus johtuu mitä ilmeisimmin Wiikille esittämästäni kritiikistä Turun yliopiston ja Åbo Akademin tutkijakoulun seminaariesitelmässäni 28.3.96. 2) Wiik kirjoittaa (1996b: 590) »Oma käsitykseni, jonka olen esittänyt parissakymmenessä esitelmässäni ja joka painetussa muodossa esiintyy mm. Wiik 1996:ssa (s. 582–4), poikkeaa Renfrew'n mallista kuin yö päivästä». Tosin Wiik on tehnyt teoriansa 1996-vuosimalliin kosmeettisia korjauksia vaihtamalla oletuksen, että periglasiaalisen vyöhykkeen eteläpuolella asui baskilais-kaukasialaisia kieliiä puhuva väestö, jonka kieli **vasta myöhemmin** kehittyi maanviljelijöiden *lingua francaksi* eli indoeurooppalaiseksi kanta-kieleksi (Wiik 1995b: 11), siihen väitteeseen, että vuosina 18 000–7 000 Etelä Euroopassa **jo puhuttiin** indoeurooppalaista *lingua francaa* (Wiik 1996a: 586). Viimeksi mainitun muutoksen Wiik luulee riittävän siihen, ettei häntä voida enää — siis syyskuusta 1996 alkaen — lukea Renfrew'n kannattajaksi (aiemmasta Renfrew-kannasta ks. Wiik 1995b: 11; 35–38). Maanviljelyksen leviämisestä Euroopassa Wiik tyytyy (1996a: 583) antamaan hyvin lakonisen

selostuksen: »Ajajärgul 7000–4200 aastat eKr joudis väikeulukiküttide vööndisse maaharimine ning seega oli 4200. aastaks eKr endine suurulukiküttide ja väikeulukiküttide vaheline piir muutunud küttide ja maaharivate piiriks». (Vuosien 7000-4200 eKr välisenä aikana ehti pienriistanmetsästäjien vyöhykkeelle maanviljelys, joten vuoteen 4200 eKr mennessä entinen suurja pienriistanmetsästäjien välinen raja oli muuttunut metsästäjien ja maanviljelijöiden rajaksi.) Muutoksien tuoreudesta kielii myös se, että Künnap, joka virolaisessa kirjallisuudessa on esitellyt Wiikin teoriaa, selosti vielä elokuussa 1996 maanviljelyksen leviämisen Renfrew'n mallin mukaisesti (Künnap 1996: 508).

Wiik pahoittelee vastineessaan, etten ole monipuolisemmin tutustunut hänen kirjalliseen tuotantoonsa. Ensinnäkin Wiikin viittaus omaan artikkeliinsa 1996 oli tässä yhteydessä epäasiallinen, koska kyseessä on Keel ja Kirjandus -lehden syyskuun -96 numero, jonka ilmestymisajankohtana oma, Wiikin kirjoituksiin 1995a ja 1995b perustuva katsaukseni oli jo julkaistu. Toiseksi Wiikin kaikki käsikirjoitukset sisältävät niin paljon väitteitä, joihin on mahdotonta yhtyä, että jokaisen tarkasteleminen erikseen tuntui turhautavalta. Motivaation puute tässä vaiheessa on helppo ymmärtää, kun tutustuu esimerkiksi Wiikin käsikirjoituksessa 1995c sivuilla 59 ja 61 oleviin taulukoihin, joissa on esitetty eri väestöjen antropologis-geneettisiä ja kielellisiä etäisyyksiä ilman ainuttakaan taustafaktaa. Voin väittää, ettei tieteellisistä antropologisista tai genetiikan alan tutkimuksista löydy vastaavanlaista taulukkoa, jonka yhteydessä sen lähdeaineistoa ei olisi tuotu julki. Tai miten olisi suhtauduttava väitteeseen, että itämerensuomalaiset poikkeavat antropologisten ominaisuuksiensa perusteella toisistaan niin jyrkästi, että heidän joukossaan ovat peräti edustettuina uralilaisten kanso-

jen ääriyhmät (pohjoissuomalaiset ja länsisuomalaiset (sic!)), mutta geneettiseltä kannalta keskinäisiä eroja ei olekaan? (Wiik 1995c: 24.)

Wiikin suomalais-ugrilaisten väestöjen alkuperämallia käsittelevät puheenvuoroni Virittäjän palstoilla päätän osaltani Juha Janhunen ei runollisin, vaan asiallisoin: »Varsin arveluttava on – Wiikin teoreettinen lähtötilanne: pyrkimys mallin yksinkertaisuuteen. Parempi päämäärä olisi mallin todennäköisyys.» (Janhunen 1996: 38.)■

EVE MIKONE

Suomen kielen laitos, Vänrikinkatu 3, 20500 Åbo Akademi

Sähköposti: *emikone@Abo.Fi*

LÄHTEET

- JANHUNEN, JUHA 1996: Uralistiikan dogmit ja faktat. – *Hiidenkivi* 6/1996 s. 38.
- KÜNNAP, AGO 1996: Mea culpa, aga oma keelsed Eesti polisasukad oleme olnud ehk juba 12 000 aastat. – *Keel ja Kirjandus* 8/96. s. 505–513.
- WIIK, KALEVI 1995a: The Baltic Sea prosodic area revisited. – Seppo Suhonen (toim.), *Itämerensuomalainen kulttuurialue. The Fenno-Baltic cultural area* s. 75–90. Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.
- 1995b: Itämerensuomalaisten kansojen ja kielten syntykysymyksiä. B. Uusia kontaktiteoriaan perustuvia ratkaisuja (keskeneräinen). Käsikirjoitus.
- 1995c: Itämerensuomalaisten kansojen ja kielten syntykysymyksiä. C. Antropologinen ja geneettinen näkökulma (keskeneräinen). Käsikirjoitus.
- 1996a: Pohja-Euroopa rahvaste ja keelte päritolu küsimusi. – *Keel ja Kirjandus* 9/96 s. 581–589.
- 1996b: Alkuperäiset ajatukseni. – *Virittäjä* 100 s. 590–598.